

Buli

a *Ürmös Attila*

háború idején

(újvidéki történet)

Sűrű pelyhekben hullott a hó, beborította a járdát, a Duna-partot, az egész egyetemi várost. Fialatok csúszkáltak, hógolyóztak, nevetgéltek a bölcsészkar pazarlón szétterülő beton-tégla-üveg kolosszusa és a gépészeti egyetem elszürkült, koramodern épületekockája közötti prérin.

Mi négyen óvatosan lépdeltünk a síkos úton a SPENS Pláza felé. A lányok, Timi és Anikó Izsákot próbálták vigasztalni. A harmadéves fiú csapnivaló zárthelyit írt Ágoston tanár úrnál mondattanból.

A nagy tudású nyelvésztől rettegett az egész évfolyam. Vasszigorral csapott le mindazokra, akik nem tudták, elfelejtették vagy összekeverték a tanultakat. Nemcsak nullától tízig osztályozott, hanem — ha valaki túl sok hibát vétett — még mínusz kettes, és mínusz négyes is csattanhatott. Azok az útkeresők, akik jobb híján, félszívvel vették fel az újvidéki bölcsészkaron a magyart, és valamilyen csoda folytán elevickéltek a harmadévig, sorra véreztek el Ágoston tanár úr nyelvtani szabályokkal sáncolt védelmi vonalai előtt.

— Próbálkoztam a történelemmel, de egy szemeszter után rájöttem, nem nekem való. Most meg ez is... — sóhajtozott Izsák.

Sejtettük, jövőre új egyetemre iratkozik. Módos családja kiterjedt kapcsolatokkal rendelkezett, melyek szövete Amerikától Belgiumig, Németországtól Szerbiáig ért, és egy-egy telefonos beajánlás vagy távoli országból küldött váratlan pénzüsszeg nem otromba öltésekkel felvarrt idegen folt ezen a kárpiton, hanem a mintázat fontos része. Egy pillanatig sem gondoltuk, hogy a testes, rövid hajú, lányosan finom bőrű fiú a tanulmányai helyett dolgozni megy.

— Elég a sopánkodásból! — rivallt rá Timi. — Este buli lesz nálunk, a Verseci utcában.

— Még csak fél öt! Minek menjünk ilyen korán? — nyafogott Izsák. — Neked ott kell lenned, mert házigazda vagy, de mi...

— Nem is én szervezem. A társbérlőim tartják, két zeneakadémiás csaj.

— Gyertek fel előtte hozzánk — ajánlottam. — Főzök egy kávé, és lehet, hogy Zolit is otthon érjük.

— Ő is jön?! Éljen! Táncolni fogunk! — örült meg Anikó.

Zolival egy évfolyamon kezdtünk, a zene iránti örült rajongásunkból hamar barátság lett. Most, utolsó évesen együtt béreltünk szobát kollégium helyett az idős Móricz házaspárnál. Az öregeket nem zavarta, ha Zoli esténként gitárján gyakorolt, én pedig gyönyörűséggel hallgattam, ahogyan Eric Clapton, a Cure vagy John Lennon dalait játszotta.

Málló falú bérház második emeleti lakása volt Móriczéké. Beléptünk. A bácsi kék melegítőben, kopott bőr házipapucsban ült szobájában, szemközt a bejárati ajtóval. Pálinkázott és a lányokat mustrálta. Enyhe alkoholpára és kellemetlen, áporodott levegő csapta meg orrunkat. Öregszag.

— Az ilyen szép lányok hozzám is bejöhetnek, szólt utánunk. Végigsurrantunk a folyosón, be a szobámba. Zoli már el-

ment, a gitárját sem láttam. Leültettem vendégeimet, és Móricz bácsi csipkelődéseit vállalva kiléptem a konyhába.

A török kávé elkészítése valóságos rituálé. A sárgarézből készült ibrikbe, vagy ahogyan errefelé hívják, a *dszezvába* három-negyedéig vizet töltök. Aztán a kávé jön, ahány adag, annyi kanállal, és már teszem is a tűzre. Amikor a habja forrni kezd, gyorsan le kell venni, mielőtt kifut. A zaccával együtt öntöm a csészékbe.

— Azzal a barnával szívesen henteregnék — utalt Anikóra a szobából az öreg. Csengettek.

— Zoliii! — kiáltotta Móricz bácsi.

Mindkettőnket Zolinak hívott, már megszoktam, és szó nélkül mentem ajtót nyitni. Benne foglaltatott az itt lakók feladatkörében. A bácsi is, a néni is mozgássérültek voltak, és hiába jöttek az ápolónők minden nap, ha itthon voltunk, mi nyitotunk ajtót, vagy emeltük fel Móricz nénit, amikor járókerettel elindult a fürdőszoba felé, majd elterült az előszoba-folyosón.

Móricz bácsi a nővéreket várta, izgatottan találgatta, melyikük jön, a „kis bögyös” Jelica, vagy a másik, az a... Egyik sem. Izuka volt, a lány a szomszédból, és Zolit kereste. Finom illata, ragyogó mandulaszeme a bácsit is, engem is elbűvölt, és báját még mérgelődve sem veszítette el:

— Úgy volt, hogy együtt megyünk!

— Gyere be, most főztem kávé. Utána mi is indulunk!

Zoli régóta keresett méltó zenésztársakat, és most felcsillant a remény. Már tegnap is nagyon izgatott volt, egy Rafi nevű srácot emlegetett, aki Roland orgonán játszik, meg két új fiút, akikről semmit sem tudtunk.

— Tényleg, kik fognak zenélni? — fordultam Timihez.

— A szarajevóiak!

Így emlegették azt a néhány magyar zeneakadémiást, akik, akárcsak Timi társbérlői, a szerb szabadcsapatok által ostromolt bosnyák fővárosból menekültek, és a következő szemesztert itt, Újvidéken folytatták.

Felkászálódunk. A kávéscsészéket a konyhába vittem. Kis fekete hátizsákomat megtömtem magnókazettákkal, és szóltam a Móricz bácsinak, hogy későn jövök.

Mire kiléptünk a házból, már besötétedett. A hó világított, az utcai lámpák alig.

— Vágjunk át a temetőn — javasolta Timi.

A Futaki úti temetőt több széles, gyéren megvilágított földút szeli át. A környékeliek úgy járnak-kelnek a régi kápolnák és szobrok között, mintha parkban sétálnának. A horvát, szerb, zsidó, magyar és szlovák sírok többségét az 1900-as évek elején emelték.

— Nézzétek!

Anikó megállt és megilletődve bámult egy szobrot a félhomályban. Angyalt ábrázolt, teltkarcsú alakja fölénk magasodott, kőszeme a távolba tekintett.

Timi unatkozva körülnézett, és egy közeli, kápolnaszerű

építmény elé araszolt. Bejárata fölött kőből faragott Dávid-csilag, az esti fényben sejtelmesnek, már-már félelmetesnek tűnt.

— Én nem mennék a közelébe... — suttogta Anikó.

— Dehogynem! Nézzétek!

Izsák a bejáratához szaladt, és rázni kezdte a korhadt faajtót.

Ő maga lepődött meg legjobban, amikor egyik szárnya rénsnyire kinyílt.

— Állítsd le magad! — kiáltottam rá, hiába.

A fiú átpréselte magát a szűk bejáraton. Benéztem. Teljes sötétség, aztán Izsák aprócska lánggombócot csiholt az öngyújtójából.

— Nahááát... — csodálkozott.

Ahogy a félhomályban tapogatózott, ledöntött valamit. A lányok aggódni kezdtek:

— Hé! Mi történt?

— Mondj már valamit!

A fiú némán visszalépett az ajtóhoz. Egy vaskos könyvet szorongatott a bal kezében, majd büszkén a magasba emelte.

— No, mit szóltok?

Döbrent csend volt a válasz, aztán szégyenkezve elindultunk. A temető szélén, egy lámpa alatt leráztuk cipőnkről a lucskos havat. Timi elkérte Izsáktól a könyvet. Gerince megkopott, majdnem szétesett, ahogy lapozgatta.

— Ez héber írás. Visszafele lapozd!

— Izsák aztán tudja! — fakadt ki Anikó. — Sírrelő! A saját vallásod emlékeit rombolod!

Izuka is megszólalt:

— Ugyan már miféle vallás? Talán a Bar Micva megvolt? Fogadjunk, hogy még körül sem metélték...

— Tudod, hogy apu nem akarta. Hivatalnoki körökben nem lehetett... De miről is vitatkozunk most, amikor háború lóg a fejünk felett? A rohadt nagy vallási szabadság... az az oka mindennek.

Izsák elégedetten köszörilte a torkát, majd még hozzátette, ha Tito élne, ilyenek nem történnének, amit nem hagyhattam válasz nélkül:

— Tito elvtárs? No ne röhögtess! Az ő idejében gyülemlett fel a sok düh. Pravoszlávok, katolikusok, muzulmánok... jó módban, mégis gyökerükvesztetten... összezárva egy nagy ketrecben...

A tarkómon csattant valami hideg. Izuka megdobott egy hógolyóval:

— Megyünk már abba a buliba? Nem akarom egész este a hülye vitákat hallgatni!

— Az én vallásom akkor is a Bauhaus... meg a Laibach... és nem érdekelnek a hülye tradíciók... — mormogta Izsák, és elvette Timitől a könyvet.

Amikor megérkeztünk, a ház már tömve volt. Ismerősök, új arcok, barátok barátai beszélgettek, iszogattak, a nappaliban Zoli a szoba közepén gitározott, Rafi pianínón játszott; a két új srác, Nándi és Buga pedig a szaxofonokat fújták. Zoli rekedt

rock'n'roll-hangja és szabályos kiejtése miatt valóságos ünnepnek számított, amikor az egyetemen a szünetekben énekelt, gitározott és bohóckodott a bölcsészlányok gyűrűjében. Most egy komplett zenekarral a hatás csak fokozódott. Játszottak acid jazzt, U2-dalokat, Tom Waits-et, bossanovát, talán még Laurie Andersontól is valamit.

Timi szobájában letettem a kabátomat és a fekete táskát, aztán körülnéztem. A ház nemrég épülhetett. Három tágas helyiség, jól felszerelt konyha, tökéletes bulihelyszín. Csak a negyedik szobába nem volt szabad bejárás; ez az udvarról nyílt és a tulaj orvosi rendelőnek adta ki.

A konyhába keveredtem. Készítettem magamnak egy vodkajuice-t, aztán egy kisebb társághoz csapódtam. A zenészek éppen pihentek, mindenki a magas, karcsú szaxofonost, Bugát hallgatta.

— Másnap lett volna a vizsgakoncertünk az akadémián. Édesanyám is eljött Szabadkáról, hogy megnézzen. Reméltem, nem lesz semmi baj, de sötétedés után elszabadult a pokol. Mindenhonnan fegyverropogás, az óvárost pedig ágyúkkal lötték a hegyekből. Anyával egész éjjel csomagoltunk. Tanakodtunk, mit vigyünk, mi maradjon... Hajnalban indultunk a buszpályaudvarra, de már a második saroknál rendőr állított meg. A háztetőkön mesterlövészek, és bárkire tüzet nyithattak. Hatalmasat kellett kerülni, akkorra már a pályaudvart is kordon zárta körül. Szívóztak velünk, a személyinket kérték. Száz német márkát adtam az egyiknek, hogy beengedjen.

— Szerencsétek volt — jegyezte meg Ildikó, az egyik házigazda, aki szintén Szarajevóból jött. — A helybelieket semennyi pénzért nem eresztették a buszokhoz...

— Azért így sem volt könnyű — folytatta Buga. — Bent az utasok halálfélelemben tolakodtak. Nem lehetett tudni, melyik busz lesz az utolsó. Anya majdnem összeesett. Tartottam őt is meg a csomagokat is, így araszolgattunk előre két órán át, mire feljutottunk egy belgrádi járatra. De még ekkor sem volt nyugtunk. Bosznián áthaladva négyszer tartóztattak fel bennünket mindenféle alakulatok. Az egyik kordonnál leszállítottak három utast, a másiknál a bőrdöndjeinket vették el. És mindenhol fizetni kellett!

— De valahogy csak hazajutottál, és jó, hogy itt vagy... Jó zenét csináltak... — hadarta barátkozón a kissé már dőlöngelő Izsák. Bal kezében a héber könyv, jobbáiban egy pohár, melyből vodkát kortyolgatott.

Ildikó elővett a hűtőből egy üveg Baccardi rumot, magasba emelte:

— Igaz, hogy Újvidék nem pótolhatja Szarajevót... az az élet, ami ott volt... talán a világon nem volt még egy olyan izgalmas város... de most ünnepelni jöttünk, nem siránkozni. Jó itt lenni veletek!

A vékony alkatú, csinos házigazda mindenkinek töltött. Nagy koccintgatás, iszogatás kezdődött. Bent a zenészek a *Girl from Ipanemára* zendítettek, úgyhogy Buga lehúzta a Baccardit, és rohant a szaxofonjához.

Anikóval táncoltam, aztán a szünetben Zoli mellé ültünk a földre. Nemsokára Izuka is lehuppant hozzánk.

— Mesélj valami vicceset — nyaggatta gitárosunkat, amikor a zene abbamaradt. — Mindig olyan jó történetekkel jössz elő!

— Jaj, Izuka, eddig játszottam és most...

— Naaa! — kérlelte kislányosan, macskásan, ellenállhatatlanul.

— Jó, nem bánom, csak egyet, aztán kimennék a konyhába szendvicsezni.

— Hahó! — tapsolt Izuka. — Zolink mesélni fog!

— Ez csak egy favicc... vagy inkább találós kérdés: miről lehet felismerni a repülő nyulat?

Ildikó jött be a szobába és találgatni kezdte.

— Várj, kitalálom. Vagy inkább... mégsem. Szabad a gazda!

— Egy sast cipel a hátán!

Szakállas vicc volt, ám Zoli vállvonogatós, grimaszos előadásában igazán ütött. Nem csoda, bármelyik zenekarban is játszott, előbb-utóbb mindig ő lett a frontember. Igazi showman volt.

Ildikó hatalmas nevetésbe kezdett, és mi is vele. A lányból talán ekkor tört fel az elmúlt hónapok feszültsége. Az est folyamán többször elsütöttük neki a repülő nyulas viccet, és mindig ugyanaz lett a hatás: valóságos nevetőgörcsöt kapott.

— Nem látta Izsákot? — kérdezte aggódva Anikó, mire feltápáskodtam.

Timi szobájában, a ház legcsendesebb zugában akadtam rá. A kanapén, a táskám mellett gubbasztott, és a temetőből lopott könyvet szorongatta. Néha találmra kinyitotta valahol, mintha olvasni akarna belőle, de ködösödő tekintete elárulta, hogy most sem a héber, sem a latin betűkkel nem tudna megbirkózni.

— Tudod... én... nem is értem, miért... hoztam ki ezt a könyvet — hebegte. — Valójában... semmi szükségem sincs rá...

— Miért nem dőlsz le egy kicsit?

Izsák felpattant az ágyról és elkurjantotta magát:

— Ledőlni? Most? Buli van, vagy mi! Gyere, igyunk valamit!

A földre ejtette a könyvet, és kitántorgott a konyhába:

— Hé, lányok! Hol van még egy kis Baccardi?

Felvettem a héber könyvet és a sarokba lehajított hátizsákomba tettem. A mélyén lapuló kazettákra nem volt szükség. Ezen az estén a fiúk brillíroztak. Zoli, Rafi, Buga és Nándi több órás jam session után úgy érezte, mintha mindig együtt játszottak volna. Hajnalban már a zenekarukat is megalapították. Ildikó nevetése miatt ajánlottam, hogy legyen a nevük Repülő Nyúl. Először mindenki csak legyintett.

— Pedig angolul nem is hangzik olyan rosszul. Flying Rabbit! Na mit szóltok?

Ekkor üvegek csörömpölése hallatszódott a konyhából. Többen is beszaladtunk. Izsák volt az. Szó szerint az asztal alá

itta magát. Talán én is ezt tettem volna a helyében, ha harmadévesként olyan zárthelyit írok. Felnyaláboltuk és kivittük az udvarra. Csak nyögött a józanító hidegben.

— Ááj... éééén... az életeeem... Zsák... utcába kerülteem...

— Mit mond? — kérdezte Nándi.

— A zéhá az oka — világosítottam fel. — Most jött rá, hogy három éve egy olyan egyetemre jár, ami nem neki való.

— Miért nem megy ki dolgozni az amcsikhoz? Úgy tudom, Baltimore-ban él a nagybátyja — mondta egy velúrzakós srác.

— Majd ha józan lesz, elmondod neki — morogtam.

A lányok feladták rá a kabátját. Rafi felajánlotta, hogy hazaviszi kocsival.

— Várjatok! — Kiáltottam és beszaladtam Timi szobájába, a táskámhoz.

Mire visszaértem, Izsákot már betuszkolták az autóba. Nagyon rossz bőrben volt szegény. Kezébe nyomtam a könyvet és becsuktam az ajtót.

Szombaton és vasárnap nekem is zúgott a fejem. Ki sem mozdultam a lakásból. Olvastam és Zoli gitárjátékát hallgattam. Szobatársam már koncerteket tervezett az új zenekarral, melyre mégis ráragadt a Repülő Nyúl név.

Aztán felvirradt a hétfő. Olvadni kezdett a hó. A járdákon víztócsák, dagadó sár, nekem pedig munkába kellett mennem. Félállásban magyar nyelvet tanítottam egy általános iskolában.

Azelőtt csak a vadnyugati filmekben láttam ilyet: egy osztályban tanultak hét-, tíz- és tizenhárom éves gyerekek. Mindnek külön, személyre szabott feladatot kellett adnom, mert ha unatkoztak, rögtön rendetlenkedni kezdtek. Megértettem őket, a tanítási idő letelte után kezdtünk, amikor osztálytársaik már hazaindultak. Leginkább a délszláv–magyar egyes házasságokban született gyermekek jöttek, és az élelme-sebb horvát, szerb és albán családok, főleg kereskedők és vállalkozók csemetéi.

Ez a tanítási nap különösen fárasztónak bizonyult. A szünetben a nyolcadikosok bántották Itajt, a kis albán fiút. Amikor elzavartam őket, a távolból engem is megdobtak krétával. Szóltam az igazgatónőnek, hogy egy albán nemzetiségű diákot vernek, ám ő csak legyintett.

Hazafelé megpróbáltam feljutni a 2-es buszra a Szerb Nemzeti Színháznál. A benzinhiány miatt megtizedelték a járatokat. Hatalmas, ingerült tömeg várta, hogy az ajtók kinyíljanak. Amikor meglódultunk, többször a lábamra tapostak, majd valaki a vesémbé könyökölt. Feladtam. Inkább gyalog indultam haza.

Mi jöhet még, gondoltam, amikor átázott cipőben, sárral csapott nadrágban végre a hazaértem. Móricz néni szolt ki a szobából:

— Már fél órája vár egy fiatalember. Azt mondta, kolléga az egyetemről.

Izsák a kanapémon ült, és a kazettáimat nézegette.

— Baj van! — mondta köszönés helyett. — Tudod, a könyv... megmutattam apámnak.

— És?

— Rögtön azt kérdezte, tudom-e, mi ez, és honnan szereztem.

— Elmondtad neki?

— Először kitaláltam egy történetet az antikváriumról a Vasutas utcában... de apu nem vette be. Ismerte a könyvet, úgy-hogy el kellett mondanom az igazat.

— Annyi baj legyen, nem vagy már gyerek. Bár amit a temetőben műveltél...

— Hát nem érted? Vissza kell csempésznem a könyvet! Ugyanoda.

— Akkor mire vársz?

— Délelőtt már próbáltam. A rendőrség sárga szalaggal zárta le a kriptát... Tudod, amit a helyszíneléseken használnak. Biztosan jelentette valaki a rongálást...

Dühös lettem. Izsák még magával ránt a pácba. És valóban nyitva hagytuk az ajtót. Ki kellett találnom valamit.

— Oké, figyelj csak! Letesszük a bejárathoz. Belerakjuk egy zacskóba, hogy ne ázzon el a hóban... és huss, már ott sem vagyunk. Sőt, tudod mit? Vigyünk egy csokor virágot is, hogy ne legyünk feltűnőek...

Izsáknak tetszett az ötlet.

— Jó, de előbb nézzük meg újra a helyszínt!

A kápolna bejáratánál két mesterember javította a nagy, korhadt ajtót. A sárga szalag összegyűrve hevert a földön. A járda közepéről egy ősz hajú, kalapos bácsika figyelte az asztalosokat, és utasításokat osztogatott. Sejtettük, hogy egy rabbi. Amikor észrevett bennünket, szerbül kérdezte:

— Engem keresnek?

Izsák elfehéredett.

— Mit csináljunk?

— Talán... adjuk oda neki — mondtam bátortalanul.

A fiú kihálászta a könyvet a Jugoton Lemezkiadó fehér reklámszatyrából. Lassan, félszegen nyújtotta át.

A rabbi elmosolyodott.

— Lám-lám!

Szeretettel lapozgatott benne, azután szigorúan ránk nézett. Szúrós tekintete megállapodott a barátom arcán. Kínosan sokáig fürkészte Izsákot, majd elmosolyodott:

— Tudod-e, fiacskám, mi van ebben a könyvben?

— Neem...

— Akkor most visszaadom neked.

— De hát... én elhoztam, mert... és... apa is azt mondta, hogy...

— Azért adom, hogy olvasd! — csattant fel a rabbi hangja, és szeme, mint a mesékben, villámokat szórt. — Tanuld meg olvasni! Tessék!

Odaadta Izsáknak a könyvet, megigazította kalapját, majd ránk dörgött:

— És most tűnés! Meg ne lássalak itt benneteket még egyszer!

Az embert még évek múlva is lelkesíti, ha egy csodának volt tanúja. Azóta számtalanszor lepergett előttem a jelenet, de a kérdés még mindig foglalkoztat, lekúszva a lélek tudattalan mélységeibe, oda, ahol együtt kavargó a hit és a hit tagadása, és sokszor csak a környezetünkhöz való viszonyulás végeredményeként leszünk valamilyen vallás vagy istentagadó eszme lelkes hívei.

Ateistaként magyarázva a rabbi talán az élettapasztalata és emberismerete révén fedezte fel Izsákban a kallódó tehetséget. A másik értelmezés azonban sokkal izgalmasabb. Eszerint személyiségét háttérbe szorítva, szinte érintetlenül engedte át magán és hagyta működni a sorsformáló Isteni Lelket. Úgy állt ott a temetőben, mint egy lángoszlop. Rám nézett és megperzselt, holott nem is én érdekelttem, hanem a kollégám. Vajon milyen életet kell élnie annak, aki ilyen dolgokra képes?

Attól a naptól kezdve Izsák alig járt szórakozni, és az egyetemet sem erőltette tovább. Ehelyett a temetőben kapott könyvet lapozgatta, szótárakat vásárolt és héberül tanult. Augusztusra lefordította a könyv első harmadát, majd össze elutazott a nagybátyjához Amerikába. Öt év múlva, miután diplomát szerzett a Baltimore Hebrew University-n, visszajött Európába. Most Grazban tanít. Amikor tavaly összefutottam vele a Keletiben, már alig ismertük meg egymást.